
Democratie in het buitenland

Interview met Koen Petersen over de eerste maanden van president Donald Trump

door Karel Wijdeveld

Koen Petersen is politicoloog en opinielider met een scherp oog voor de dynamieken van de Amerikaanse politiek. In dit interview neemt hij ons mee in zijn persoonlijke reis: van zijn eerste kennismaking met de Amerikaanse politieke literatuur tijdens zijn studie tot zijn kritische blik op de recente presidentiële ontwikkelingen. Zijn analyses geven inzicht in de complexe wisselwerking tussen gevestigde politieke instituties, mediaframing en anti-establishment trends – thema's die niet alleen de Amerikaanse politieke arena kenmerken, maar ook bredere

implicaties hebben voor het internationale politieke debat.

Wanneer en waardoor is jouw fascinatie voor de Amerikaanse politiek begonnen?

Toen ik politicologie studeerde, zocht ik boeken die de moeite waard waren om te lezen en om mijzelf te verdiepen in de politiek. Op dat moment gingen al die politiek relevante boeken eigenlijk alleen maar over Amerikaanse politiek. Zo ben ik in aanraking gekomen met de Amerikaanse politiek en voor ik het wist verslond ik het ene boek na het

---

andere. Het eerste boek dat ik las uit dit genre was *The Power Game* van Hedrick Smith, een journalist van *The New York Times*. Dit boek beschrijft de wijze waarop de Amerikaanse politiek daadwerkelijk in elkaar zit, in de periode vanaf de Tweede Wereldoorlog tot rond mijn studententijd. Door dit boek, maar ook andere werken en studies, heb ik ook een zekere fascinatie voor Nixon gekregen.

Heb je ook een fascinatie voor Trump?

Ik heb geen bijzondere fascinatie voor Trump, zoals ik die voor Nixon wel heb. Het is evenwel een fascinerende president. Doordat hij heel veel dingen anders doet dan zijn voorgangers, zoekt hij de grenzen op van het presidentschap. Zo kan hij wel eens de geschiedenis ingaan als een zogeheten *transformative president*. Dat is een type president dat het presidentschap fundamenteel anders achterlaat dan hoe hij het aantrof. Andrew Jackson was zo'n president, die ook als voorbeeld fungeert voor Trump – het portret van Jackson hangt immers de *Oval Office*. Ook Abraham Lincoln en Franklin Roosevelt behoren tot die categorie. Trump heeft de potentie om tot dat rijtje te behoren, als hij bepaalde grenzen blijft opzoeken. Dat kan uiteindelijk positief of negatief uitpakken, maar hij zou op die wijze in ieder geval wel een historische president kunnen worden.

Voorafgaand aan de verkiezingen, voordat Biden wegviel, gaf je aan dat Biden eigenlijk de enige serieuze kandidaat was binnen de Democraten. Was het voor jou dan ook duidelijk dat Trump zou gaan winnen, op het moment dat Biden uit de race stapte?

Trump had naar mijn idee in ieder geval een sterke positie in de campagne tegen Biden.

Het wegvallen van Biden was echter wel een *game changer*, omdat een nieuw gezicht ook nieuwe kansen biedt in een publiek systeem zoals de Verenigde Staten hebben. Aan de andere kant speelde een fundamenteel probleem van de inflatie nog steeds een enorme rol. Twee derde van de Amerikanen heeft ook aangegeven dat zij in de periode van Bidens presidentschap er financieel op achteruit zijn gegaan. De oude wet luidt toch dat de economische positie van de Amerikaanse burgers heel belangrijk – zo niet doorslaggevend – is bij verkiezingen. Op dat onderwerp kon Harris zich ook niet positief onderscheiden van Biden: als snel bleek dat ze geen andere en eigen economische koers durfde te varen, waardoor ze op dat punt ook is afgetrekkend door de kiezer.

Ondanks dat tegen verkiezingsdag aan tamelijk duidelijk was dat de winst voor Trump zou zijn, waren de meeste media – net als in 2016 – erg voorzichtig in het noemen van Trump als uiteindelijke winnaar. Kun jij wellicht duiden wat er schuilgaat achter de angst die Nederlandse media voor Trump hebben?

Nederlandse media zijn nooit vriendelijk geweest tegenover Republikeinen. Recente hoorde ik dat slechts 13% van de Nederlanders op Trump zou hebben gestemd en Ronald Reagan kon destijds slechts rekenen op steun van 8% van de Nederlandse stemgerechtigden. Het is dus niet direct een angst voor Trump. Het is eerder een aversie tegen de Republikeinen. De Republikeinen worden dan ook doorgaans als 'idiot', 'gek' of 'heel rechts' gekarikaturiseerd. In 2008 heeft de Universiteit van Amsterdam nog onderzoek naar gedaan naar *framing* in de media aangaande Amerikaanse presidents-

---

kandidaten en zittende presidenten. Daaruit bleek dat de vijf grote kranten en een paar grote zenders als zekere propagandamachine fungeerden voor de Democraten en toen, in 2008, voor Obama in Nederland. Blijkbaar is er binnen de Nederlandse media een fascinatie voor de Democraten.

Denk je dat een overduidelijke hang naar de Democraten in de media ook een voedingsbodem kan zijn voor irritatie, onvrede en misschien zelfs antidemocratische tendensen, nu de andere zijde van het politieke spectrum niet wordt uitgelicht?

De berichtgeving van de Nederlandse media over de Amerikaanse politiek is niet zozeer incorrect, maar wel vaak incompleet. Door het niet aangeven of doorgeven van bepaalde informatie kan er zodoende een zeer vertekend beeld ontstaan. Een bekend voorbeeld in dit kader is de berichtgeving rondom het afschaffen van het federale recht op abortus door het Amerikaanse Hoogerechtshof, het terugdraaien van de welbekende zaak *Roe v. Wade*. Op dat moment was er vooral aandacht voor staten waarin de abortuswetgeving strenger werd en abortusrechten werden ingeperkt naar aanleiding van deze zaak. Er werd echter heel weinig aandacht besteed aan staten waar de wetgeving veel liberaler werd naar aanleiding van deze rechterlijke beslissing – ook veel liberaler dan we in Nederland gewend zijn en verstrekkender dan we mogelijk zouden willen. In dat geval was het goed geweest als toen beide kanten waren belicht, maar dat geldt nog steeds. Op het moment ontbreekt vaak de context van Trumps handelen, waardoor zijn acties niet in een breder kader kunnen worden geplaatst. Dat beïnvloedt de beeldvorming van Trump op een negatieve manier en mensen

zouden daar negatieve voorbeelden uit kunnen halen. Die berichtgeving komt ook omdat hij ‘anti-establishment’ is. Zo is hij een voorbeeld voor anti-establishment politici in Europese landen en in Nederland. Door die kant zonder Amerikaanse context in slecht daglicht te zetten, dragen de media natuurlijk niet bij aan het wegnemen van bepaalde onvrede en irritatie.

Wat zeggen de uiteindelijke twee presidentskandidaten (Donald Trump en Kamala Harris) over het Amerikaanse politieke landschap en de staat van de Amerikaanse democratie?

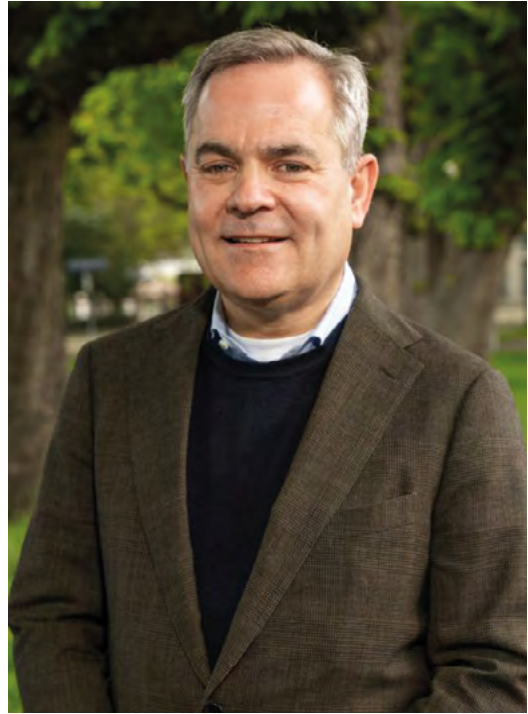
De overwinning van Trump was natuurlijk geen *landslide*, maar wel een afgetekende overwinning gezien de meerderheid van de Republikeinen in het Huis en in Senaat. In die zin is er dus wel een overduidelijke keuze gemaakt voor anti-establishment. Dat laat zien dat de kloof tussen overheid en burger enorm is gegroeid voorafgaand aan de verkiezingen en dat veel burgers geen vertrouwen meer hadden in politici, die ze eerder wel het vertrouwen hadden gegeven. Er was dus behoefte aan iemand die weer een luisterend oor zegt te bieden voor de reële, dagelijkse problemen van de Amerikaanse burger. Trump snijdt punten aan die veel ontevreden en radeloze burgers een houvast kunnen bieden. Ondanks het gegeven dat Trump een multimiljonair is, die in een gouden appartement woont en een eigen vliegtuig heeft, staat hij wel dicht bij de doorsnee kiezer, de ‘gewone man’, dan de meeste Democraten. De kandidaat die de Democraten hebben afgeleverd, Kamala Harris, is in die zin geen tactische zet geweest. Harris vertegenwoordigt immers het establishment waar zoveel burgerlijke onvrede over heerst. Bovendien

---

heeft ze uit haar keuzes laten blijken dat ze niet weet hoe de gewone burger denkt. Waar Donald Trump bijna drie uur lang te gast was in de podcast van Joe Rogan en zodoende bijna zestig miljoen Amerikanen bereikte, koos Harris voor een tamelijk kort interview bij FOX waarmee ze slechts negen miljoen Amerikanen bereikte. De politicus die het medium van zijn tijd beheerst, wint de verkiezingen. Diegene weet immers het volk te bereiken. Dat is ook nu weer gebleken.

Trump zetelt nu enkele weken in het Witte Huis, waardoor een finaal oordeel over zijn optreden lastig is te geven. Op welke aspecten zouden wij gezien zijn vorige ambtstermijn specifiek moeten letten de komende tijd?

Wat in ieder geval van belang is, is dat Trump toen geen ervaring had en nu wel. Daarnaast heeft Trump nu meer 'haast' ten opzichte van zijn vorige ambtstermijn. Op dat moment lag een ambtstermijn van acht jaar in het verschiet, waardoor een president minder haast ervaart met het doorvoeren van veranderingen. Die haast heeft hij nu wel, zeker aangezien de tussentijdse verkiezingen alweer in november 2026 zijn. Die tussentijdse verkiezingen kunnen natuurlijk betekenen dat hij zijn meerderheid kwijtraakt in het Huis of in de Senaat, of beide. In het Huis is die meerderheid momenteel erg mager. Aangezien de zittende president altijd wel een paar zetels verliest bij de tussentijdse verkiezingen in het Huis is het bijna uitgesloten Trump die meerderheid behoudt na de komende verkiezingen. Tot die tijd is hij is nog volledig op vlieghoogte. Daarom schiet hij nu ook als een wildeman die *executive orders* het land in om alles maar in beweging te zetten. Gezien de ervaring met Trump in zijn eerste termijn,

Koen Petersen

kan het echter wel zo zijn dat zijn uiteindelijke beleid rationeler blijkt te zijn dan nu wij nu inschatten op basis van de door hem gezegde retoriek. Dat was namelijk ook het geval in zijn vorige ambtstermijn, waarin hij uiteindelijk een zeer schappelijk buitenlandbeleid neerzette. Maar toch blijft het afwachten: Trump heeft immers een grillig en impulsief karakter.

Recent gaf je aan dat we Trumps uitspraken niet te letterlijk, maar wel serieus moeten nemen. Zijn uitspraken gaan gepaard met een retoriek die enerzijds ertoe leidt dat bepaalde groepen kunnen worden geschaad. Anderzijds kan deze retoriek ook noodzakelijk zijn om ongemakkelijke, ingeburgerde problemen aan te kaarten. Denk je dat

---

zijn retoriek bijdraagt aan een versterkte democratie of dient emotie toch altijd buiten de politiek te blijven?

Ik denk dat de retoriek van Trump wel zijn onderliggende beleidsprogramma weergeeft of samenvat. Zijn beleidsprogramma is er natuurlijk op gericht dat de Verenigde Staten eerst hun eigen belangen zullen willen behartigen, voordat ze een ander zullen helpen. Dat beleidsprogramma en die retoriek zetten het democratisch debat wel op scherp, aangezien hij daarmee een stem vertegenwoordigt die door een groot deel van de kiezers op dit moment wordt gesteund. Belangrijke thema's in het Amerikaans democratisch debat zijn nu eenmaal de economie en bestaanszekerheid. Dat zijn materiële zaken die een directe aanpak vereisen en derhalve ook een directe retoriek. Bovendien is een bepaalde retoriek soms nodig om de mensen via de media te bereiken. De rode draad in het Amerikaans democratisch debat zoals dat door de Democraten werd gevoerd, was al een tijdje zoek, nu de focus niet altijd lag op de zojuist genoemde materiële zaken, maar op meer immateriële kwesties als identiteitsvraagstukken. Die retoriek is derhalve nodig geweest om het debat ook onder de ontevreden burger weer op gang te krijgen.

Trump is daarnaast ook van plan om politieke vervolging aan te pakken, iets waar andere Amerikaanse presidenten ook mee te maken hadden. Is Trump bezig met het meer depolariseren van het debat of werkt hij juist polarisatie in de hand?

Trump gaf tijdens de inaugurele rede aan dat hij de politisering van het ministerie van Justitie wilde beëindigen. We zullen echter moeten afwachten of hij dat daadwerkelijk gaat doen. Met Trump weet je immers nooit

welke kant het op zal gaan.

Kan ons Europees democratische en liberale denken leren van Trumps *Realpolitik*?

De benadering die Trump kiest, kan hij kiezen omdat de Verenigde Staten een enorme mogendheid zijn met voldoende militaire kracht. Het is dan ook niet reëel om te verwachten dat Europese landen uit zichzelf voor een dergelijke wijze van geopolitiek bedrijven kiezen. Ook de Europese Unie is als mogendheid militair niet sterk genoeg. Bovendien heeft de Europese Unie te maken met een enorme en blijvende verdeeldheid omtrent het bedrijven van geopolitiek en omtrent het vestigen van een bepaalde kijk op de wereld. Toen de Amerikaanse staten gingen samenwerken waren het dertien koloniën die aan hun lot waren overgelaten, dóór dat lot in elkaars armen werden gedreven en zodoende heel veel meerwaarde zagen in samenwerking. Europa is daarentegen een verzameling van oude wereldrijken. Of het nu gaat om Italië, Portugal, Spanje, Nederland, Frankrijk, Scandinavische landen, Engeland: allemaal hebben ze een bepaalde trots en een imperialistisch verleden. Dat maakt het veel moeilijker om samen te komen tot een gedeeld buitenlandbeleid met onderliggende gedeelde waarden. Doordat de Europese Unie minder eensgezind is, bezitten we simpelweg niet de politieke macht om op die wijze op het wereldtoneel te verschijnen.

Doen de plannen aangaande een eventuele annexatie van Groenland door de Verenigde Staten afbreuk aan de geloofwaardigheid van de NAVO?

Als bondgenootschap heb je er heel veel baat bij om eenheid en daadkracht uit te stralen. Ingeval er bepaalde, gevoelige kwesties spe-

---

len, is het dan ook beter om die achter gesloten deuren te bespreken. Iedereen snapt dat het moeilijk is voor een groep van maar liefst 32 landen om tot een gemeenschappelijk standpunt of tot een bepaalde oplossing te komen. De discussie die daaraan voorafgaat moet echter niet publiekelijk worden uitgevochten. Ik denk wel dat de hele discussie over de veiligheid van Groenland – en wat dat voor de westerse veiligheid betekent – terecht is, omdat het een eiland is van weinig inwoners en enorme proporties waar Rusland en China ook in geïnteresseerd zijn. Bovendien is Groenland door het smelten van de van de Noordpool ook steeds beter bereikbaar. Je moet er echter voor waken dat de discussie niet onbeheerst en ongecontroleerd plaatsvindt, met ronkende retoriek over annexatie en militaire invasies. Indien dat wel gebeurt, zoals nu, is dat geen teken van kracht.

De Verenigde Staten hebben altijd een terughoudende, zo niet vijandige relatie met het Internationaal Strafhof gehad. Vind je die terughoudendheid of vijandigheid terecht of is het vrij kunnen opereren door het Internationaal Strafhof noodzakelijk voor het waarborgen en in stand houden van democratische en liberale waarden?

De Verenigde Staten hebben altijd de keuze gemaakt om zich niet ondergeschikt te maken aan andere nationaliteiten of entiteiten. In die lijn hebben Amerikaanse presidenten al sinds de oprichting van het Hof tijdens het presidentschap van George W. Bush gezegd dat de Verenigde Staten geen lid zullen worden van het Internationaal Strafhof. Dat zij daarvoor kiezen, snap ik vanuit de bedrading van het land, alhoewel ik het jammer vind. De ingrepen die nu plaatsvinden maken het functioneren van een internationaal hof immers haast

onmogelijk. Vanuit Nederlands perspectief is het extra spijtig, aangezien wij als klein land heel erg afhankelijk zijn van een internationale rechtsorde waarin mensen zich aan de regels houden, waarin je weet waar je aan toe bent en dat je ook op die manier een goede balans tussen economie, politiek en militair kunt handhaven. Dat vertrouwen en die voorspelbaarheid is voor Nederland belangrijk om internationaal goed uit de voeten te kunnen. Bovendien is een goed functioneren van het Internationaal Strafhof in het bijzonder voor ons van belang, indien Nederland te maken heeft of krijgt met een oorlog die relatief dicht bij ons plaatsvindt.

Tot slot: welk boek zou je iedereen kunnen aanraden om enig vat te krijgen op Amerikaanse politiek, in het licht van de aankomende paar jaar?

Het boek wat ik eenieder in ieder geval zou aanraden, is het boek dat ik reeds noemde, namelijk *The Power Game* van Hedrick Smith. Het dateert alweer uit 1987, maar het geeft een mooi beeld van hoe de Amerikaanse politiek in elkaar zit. Een ander boek dat ik zou aanraden is *The Survivor*, geschreven door John F. Harris. Dit boek gaat over het presidentschap van Bill Clinton. Het behandelt op fraaie wijze de periode waarin de giftige polarisatie in de Amerikaanse politiek begon, terwijl er achter de schermen continu hard werd gewerkt aan het sluiten van compromissen. Zodoende plaatst *The Survivor* de huidige periode in een historisch perspectief.

Drs. Karel Wijdeveld is wetenschappelijk medewerker bij de TeldersStichting.